

„JANCSI ÉS JULISKA”

A „Jancsi és Juliska” valóságos környezetben kezdődik: Jancsi és Juliska szülei szegények, és attól félnek, hogy nem tudnak enni adni gyermekeiknek. Éjszaka egymás közt megbeszélik, milyen nehéz helyzetbe kerültek, és hogy hogyan keveredhetnének ki belőle. Ha csak a felszíni réteget vesszük szemügyre, e népmese már akkor is fontos, bár kellemetlen igazságot közöl: a szegénység, a szűkölködés nem teszi jobba az ember jellemét, ellenkezőleg: önzőbbé teszi, csökkenti érzékenységet mások szenvedései iránt, így hajlamossá válik a gonosz cselekedetekre.

A mese szavakkal és cselekménnyel fejezi ki a gyermek lelkében lejátszódó folyamatos változást. E mesét úgy tekinthetjük, mint a gyermekek legnagyobb szorongásának kifejezését: Jancsi és Juliska attól félnek, szüleik azt tervezgetik, hogyan szabadulhatnak meg tőlük. A kisgyermek, mikor éjszaka a sötétben arra ébred, hogy éhes, attól retteg, hogy szülei teljesen magára hagyják, eltaszítják maguktól: ezt az érzést az éhenhalástól való félelem formájában éli át. Saját szorongását azután kivetíti azokra, akik – érzései szerint – el akarják taszítani: Jancsi és Juliska bizonyos benne, hogy szüleik az ő éhenhalukat tervezik! E gyermeki szorongásos fantáziát a mese azzal fejezi ki, hogy korábban a szülők még tudták táplálni gyermekeiket, most azonban nehéz idők járnak rájuk.

A gyermekek számára az anya jelképezi minden táplálék forrását; ezért most ő az, aki – a gyermek érzései szerint – magára hagyja a gyermeket: mintha kivinné az erdőbe és otthagyná. A gyermeknek szorongást és mély csalódást okoz, amikor anyja többé nem hajlandó minden orális szükségletét kielégíteni: ezért úgy érzi, hogy anyja

nem szereti többé, hirtelen önzővé, elutasítóvá vált. Mivel a gyermekek jól tudják, milyen nagy szükségük van a szülőkre, megpróbálnak hazatalálni, mikor szüleik orthagiák őket az erdőben. És Jancsinak első alkalommal sikerül is megtalálnia a hazafelé vezető utat. Mielőtt még a gyermeknek megienne a szükséges bátorsága hozzá, hogy elinduljon arra az útra, melynek során megtalálja önmagát, és a külvilággal való találkozás során független lénné válik, kezdeményezőkésségét csak azáltal fejlesztheti, hogy megpróbál visszatérni passzív gyermeki szerepébe, megpróbálja biztosítani maga számára az örökös függőségben nyert kielégülést. A „Jancsi és Juliska” arról szól, hogy hosszú távon ez nem megoldás.

Az, hogy a gyermekek sikeresen hazatalálnak, nem old meg semmit. Hiába próbálnak meg úgy élni, mint azelőtt, mintha mi sem történt volna. A frusztráció továbbra is fennáll, és az anya most már kénytelen igen ravasz tervet kieszelni, hogyan szabaduljon meg a gyerekektől.

A történet sejteti, hogy milyen káros következményei vannak az egyén számára, ha élete problémáit regresszió segítségével próbálja megoldani, ha egyszerűen letagadja létezésüket, és ezáltal csökkenti saját problémamegoldó képességét. Amikor először hagyta őket magukra az erdőben, Jancsi ésszerű módszert alkalmazott: fehér kavicsokkal jelölte a hazafelé vezető utat. A második alkalommal már jóval kevésbé ésszerűen cselekedett: egész életében a nagy erdő közelében lakott, tudnia kellett volna, hogy a madarak felsípegetik majd a kenyérmorzsát. Ahelyett, hogy kenyérmorzsával jelöli az utat, Jancsinak meg kellett volna jegyeznie az odavezető út jellegzetes pontjait, hogy visszatérhessen. De mivel problémái megoldásaként a regressziót alkalmazta, azaz első alkalommal visszatért a szülői házba, Jancsi időközben sokat veszített kezdeményezőkésségéből, a világos gondolkodás képességéből. Az éhenhalástól való félelem űzte haza, ezért most kizárólag a táplálékkal kapcsolatos megoldás jut eszébe, amikor valamilyen súlyos nehézségből szeretne kikerülni. A kenyér itt általában a táplálékot jelképezi, a kenyér-

morzsával jelölt útvonal az ember „életének vonala”: e jelképet Jancsi szorongásában szó szerint értelmezi. Ez is azt bizonyítja, mennyire beszűkíti az egyén gondolkodását, ha félelem hatására megreked a fejlődés valamely primitívebb szintjén.

„Jancsi és Juliska” története ezeknek a szorongásoknak ad testet: segítségével a kisgyermek megtanulhatja, hogyan győzze le és szabaddá teszi a dolgok bekebelezésére irányuló primitív és éppen ezért destruktív vágyait. A gyermeknek meg kell tanulnia, hogy ha nem szabadul meg ezektől a vágyaktól, akkor szülei és a társadalom erre akarata ellenére is rá fogja kényszeríteni, mint ahogy korábban anyja abbahagyta a szoptatását, amikor úgy érezte, hogy itt az elválasztás ideje. Ez a mese szimbolikusan ezeket az anyával közvetlen kapcsolatban álló élményeket fejezi ki. Ezért az apa az egész történet során elmosódó figura marad, nem játszik fontos szerepet, mivel a gyermek ilyenek láttára életének abban a korai szakaszában, amikor az egyetlen fontos lény anyja volt, mind jöndulatu, mind fenyegető mivoltában.

Mivel az a kísértetűk, hogy problémáinkra a realitások világában találjanak megoldást, kudarcra járt – nem sikerült a táplálék (az utjelző kenyérmorzsák) segítségével biztonságra találnunk –, Jancsi és Juliska most teljesen átadják magukat orális regressziójuknak. A mézeskalács ház a legprimitívebb kielégülésre alapozott létet jelképezi. Mivel fekézhetetlen mohóságuk teljesen elragadja őket, a gyermekek nem törődnek vele, hogy éppen azt pusztítják el, ami menedéket és biztonságot nyújthatna; holott abból, hogy a madarak felsípegettek a kenyérmorzsát, már tudniuk kellene: veszélyes felfalni a dolgokat.

Azáltal, hogy felfalták a mézeskalács ház tetejét és ablakát, a gyermekek bebizonyították: valóban képesek rá, hogy valakit „kicigyenek” a házból: ezt a félelmet vetítették belé szüleikbe; úgy gondolták, ez volt az oka, hogy kivetették őket az erdőbe. Annak ellenére, hogy egy figyelmeztető hang felteszi a kérdést: „Ki eszegeti az én házascsámát?”, a gyermekek hazudnak maguknak, a

hangról azt állítják, hogy csak a szél zúgása, és „mintha mi sem történt volna, ctték tovább”.

A mézeskalács ház képét senki nem felejtí el többé: egy mézeskalácsból való ház – milyen hihetetlenül vonzó, csábító képi! És milyen borzasztó veszély fenyegeti azt, aki enged a kísértésnek! A gyermek ráébred, hogy ő is, akár Jancsi és Juliska, szeretné felfalni a mézeskalács házat, bármilyen veszéllyel járjon is ez. A ház az orális mohóságot jelképezi, és hogy milyen vonzó a lehetőség, hogy átadjuk magunkat ennek a mohóságnak. A mese az az ábcécéskönyv, amelyből a gyermek megtanul saját lelkében olvasni: a könyv a képek nyelvén íródott, mivel ez az egyetlen olyan nyelv, amely már akkor is érthető, amikor az egyén szellemi fejlődése még nem jutott el az érettségig. A gyermekeknek szükségük van rá, hogy találkozzanak ezzel a nyelvvel, és meg kell tanulniuk megfelelően reagálni rá, meg kell tanulniuk őrre lenni saját lelkük felett.

A mesék képeinek tudateltőtt tartalma sokkal gazdagabb annál, amit a következő egyszerű példák közölhetnek belőle. Például az álmokban – éppúgy, mint bizonyos fantáziákban és a gyermek képzeletében – a ház, azaz az a hely, ahol az ember lakik, a testet, főként az anya testét jelképezheti. A mézeskalács ház, amelyet „fel lehet falni”, az anyát jelképezi, aki valóban saját testével táplálja a csecsemőt. Így a ház, ahol Jancsi és Juliska boldogan, gondtalanul, folyton-folyvást csak esznek, a tudatalanban a jó anyát jelképezi, aki saját testét kínálja táplálékként. Ő a mindent adó anya, akivel a kisgyermek először találkozik, és akit később valahol a külvilágban szeretne újra megtalálni, amikor saját anyja kezd vele szemben követeléseket támasztani, és korlátozza a gyermeket vágyainak kielégítésében. Jancsit és Juliskát ez a remény, a jó anya újrameglátásának reménye ragadja magával annyira, hogy nem figyelnek a halk hangra, mely megkérdézi tőlük, mit akarnak – a hangra, mely saját lelkiismeretük kivételése. A gyermekek, mikor átadják magukat mohóságuknak, és elvakította őket az orális kielégülés öröme, mely mintha semmivé tette volna korábbi orális szorongásukat, „úgy érezték, mintha a mennyországban lennének”.

De – mint azt a történet további fordulata is kifejezi – ha valaki korlátlanul hódol a falánkság örömének, azt a pusztulás fenyegeti. A regresszió az élet legkorábbi, „mennyei” állapotára – amikor a csecsemő anyja mellett szimbiózisban él még az anyával és belőle táplálkozik – megsemmisít minden individualizációt, minden függetlenséget. Mi több, az egyén pusztja létét is fenyegeti: a kamibalisztikus ösztönöket a boszorkány alakja jeleníti meg.

A boszorkány, aki az oralitás romboló oldalának a megszemélyesítése, fel akarja falni a gyermekeket, éppúgy, ahogy a gyermekek az ő mézeskalács házat szeretnék felfalni. Mikor a gyermekek zabolátlanul kiélik ösztön-énjük készíteseit – ezt jelképezi féktelen falánkságuk –, az életüket kockáztatják. A gyermekek csak a mézeskalács házat, azaz az anya jelképét faliák fel; a boszorkány magukat a gyermekeket akarja megenni. A mese hallgatója ebből fontos dolgot tanulhat meg: a jelképekkel bizronságosan lehet bánni, mint a valódi dologgal. Hogy aztán a boszorkány végül is saját vermébe esik, ez más szinten igazságos: a gyermekeket, akiknek még kevés a tapasztalatuk, és még csak most tanulják, hogyan uralkodhatnak magukon, nem méltányos ugyanolyan mércével mérni, mint az idősebbeket, akikről már több joggal várható el, hogy uralkodjanak ösztönkészíteseiken. Ezért igazságos, hogy ugyanazért a „bűnért” a boszorkány megbűnhődik, a gyermekek viszont büntetlenül megmenekülnek.

A boszorkány gonosz terve végül is rákényszeríti a gyermekeket, hogy felismerjék: milyen veszélyes a féktelen orális mohóság és a függőség. Hogy életben maradjanak, kezdeményezniük kell, és fel kell ismerniük, hogy csak az egyszerű tervezés és cselekvés segíthet rajtuk. Fel kell hagyniuk azzal, hogy átengedjék magukat ösztön-énjük készíteseinek; az én érdekeivel összhangban kell cselekedniük. A valóságos helyzetük értelmes felmérésén alapuló, célra irányuló viselkedésnek kell felváltania a vágyteljesítő fantáziákat: és ez meg is történik, amikor a csontot mutatják a boszorkánynak saját ujjuk helyett, és cselel ráveszik, hogy bemásszon a kemencébe. Csak amikor az egyén felismeri, milyen veszélyek rejljenek abban,

ha megragad a primitív, destruktív hajlamokkal együtt járó oralitást szintjén, akkor nyílik módja rá, hogy eljusson a fejlődés magasabb szintjére. Ekkor kiderül, hogy a jósegos, adakozó anya mindvégig ott volt, mélyen elrejtve a rossz, pusztító anya mögött; ezt jelentik a kincsek, a boszorkány drágakövei, melyeket a gyermekek a boszorkány halála után megszereznek, és amelyek értékesnek bizonyulnak számukra hazatérésük után – azaz azután, hogy ismét megtalálták a „jó” szülőt. Mindez arra utal, hogy a gyermek felülemelkedtek orális szorongásukon, és megszabadultak attól a törekvésüktől, hogy az orális kielégülésben keressék a biztonságot – és most már megszabadulhatnak a fenyegető anya – azaz a boszorkány – képétől is, és ismét felfedezhetik a jó szülőket, akiknek nagyobb bölcsessége – mely az ékszerek megosztásában nyilvánul meg – mindenkinek hasznára válik.

Amikor már nem először hallja „Jancsi és Juliska” történetét, minden gyermek tudja, hogy madarak csipegetik fel a kenyérmorzsát, és ők akadályozzák meg, hogy a gyermekek hazatérjenek anélkül, hogy találkoznának életük nagy kalandjával. Egy madár vezeti el Jancsit és Juliskát a mézeskalács házhoz is, és az is egy madárnak köszönhető, hogy végül is hazatalálnak. A gyermeknek – aki másként látja az állatokat, mint a felnőttek – most el kell gondolkodnia rajta: ezeknek a madaraknak bizonyára van valamilyen céljuk, különben miért akadályoznák meg először, hogy Jancsi és Juliska hazataláljon, és miért vezetik őket a boszorkányhoz, ha végül mégiscsak hazavezetik őket?

Miután végül is minden jóra fordul, világos, hogy a madarak tudták, hogy Jancsinak és Juliskának jobb, ha nem találnak rögtön haza az erdőből, hanem előbb válladják a kockázatot, és szembenéznek a külvilág veszélyeivel. A boszorkánnyal való, pusztulással fenyegető találkozás után nemcsak a gyermekek, hanem szüleik is boldogabban élnek, mint azelőtt. A mesében tehát különféle madarak mutatják az utat, amerre a gyermekeknek haladniuk kell, ha el akarják nyerni jutalmukat.

Ha megismerkedtek „Jancsi és Juliska” történetével, a gyerme-

kek – legalábbis tudat alatt – többnyire felfogják, hogy az, ami a szülői házban történik, és az, ami a boszorkány házában, csak különböző oldalai valaminek, ami a valóságban egyetlen összefüggő élmény. Kezdetben a boszorkány a gyermekek minden vágját teljesen kielégítő anyafigura; megtudjuk, hogy „kézen fogta és bevezette őket a házacskájába. Ott mindenféle jó ételleket rakott eléjük: tejlet és cukros palacsintát, almát és diót. Ezután lefektette őket két szép ágycskába, és betakargatta tiszta fehér vászonnal; Jancsi és Juliska úgy érezték, a mennyországba kerültek.” Csak másnap reggel ébrednek föl infantilis boldogságuk álmaiból a kegyetlen valóságra. „Az öregasszony csak színelte a kedvességet; valójában gonosz boszorkány volt...”

Igen, így érez a kisgyermek, amikor a fejlődés ödipális szintjének ambivalens érzelmét, frusztrációit és szorongásait törnek rá, és emlekszik rá, milyen csaldottságot és dühöt élt át korábban, amikor anyja többé nem volt hajlandó olyan maradéktalanul kielégíteni minden vágját és szükségletét, mint szeretete volna. Mivel erősen felüljia a felismerés, hogy anyja többé nem szolgálja ki feltétlenül minden igényét, viszont kezd követelményekkel lépni fel vele szemben, és egyre inkább saját dolgaival törődik – mindezeket a tényeket a gyermek eddig sikeresen szorította ki a tudatából –, most úgy képzei, hogy anyja, amikor szoptatta, és amikor megteremtette számára az orális élvezet mennyországát, ezt csak azért tette, hogy becsapja – akár a boszorkány a mesében.

Így a szülői ház „a nagy erdő szélén” és az a sorsdöntő ház ugyanennek az erdőnek a mélyén tudat alatti szinten a szülői ház két aspektusát jelképezi: azt, amelyik kielégülést nyújt, és azt, amelyik frusztrációt okoz.

Ha a gyermek magában elgondolkodik a „Jancsi és Juliska” részletein, rájön, hogy milyen jelentőségteljes, ahogy a mese kezdődik. A szülői ház ott áll közvetlenül az erdő mellett, ahol aztán minden történetünk: ez arra mutat, hogy ami azután következik, annak szükségszerűen be is kell következnie. Itt a mese ismét hatásos képek segítségével fejez ki bizonyos gondolatokat, és ezek a gondo-

latok arra készítik a gyermeket, hogy saját képzelete segítségével erte meg a mese mélyebb jelentését.

Már beszéltünk róla, miként jelképezi a madarak viselkedése, hogy az egész kalandra a gyermek érdeklődésében volt szükség. A keresettség első évszázadai óta a fehér galamb jóindulatú természetföltölti erőket jelképez. Jancsi azt állítja, hogy mikor visszanéz, egy fehér galambot lát a szülői ház tetőjén, és a madár el akar búcsúzni tőle. És megint csak a hófehér madár az, amely – gyönyörűen énekelve – elvezeti a gyermeket a mézeskalács házhoz, aztán letelepszik a háztetőre, ezzel jelezve, hogy ide kellett megérkezniük. És egy újabb fehér madár van szükség ahhoz, hogy a gyermeket biztonságosan visszavezesse az otthonukba: hazavezető újuk egy „nagy vizen” vezet keresztül, melyen egy fehér kacsá segítségével tudnak csak átkelni.

Amikor befelé haladnak az erdőbe, a gyermeknek semmiféle vizen nem kell átkelniük. Hogy a visszatér mégis a nagy vizen keresztül vezet, azt jelképezi, hogy valami átalakulás történik, és hogy életük ezután magasabb szinten kezdődik újra (ugyanazt jelképezi a keresettség is). Amíg át nem kell kelniük a vizen, a gyermek sose szakadtak el egymástól. Az iskolás korú gyermekben ki kell fejlődnie a tudatnak, hogy mindenki másról különböző egyén: individuum, ami egyáltalán azt is jelenti, hogy nem oszthatja meg életét minden eseményét másokkal, bizonyos mértékig magányosan kell élnie, önállóan kell kezdeményeznie. Ezt jelképezi a mesének az a részlete, hogy a gyermeknek el kell szakadnia egymástól ahhoz, hogy átkeljenek a vizen. Ahogy a víz partjához érnek, Jancsi nem tudja, hogyan lehetnének át, de Juliska megpillant egy fehér kacsát, és megkéri, hogy vigye át őket a vizen. Jancsi felül a kacsára, és szól a húgának, hogy üljön fel ő is. De a kislány okosabb: tudja, hogy ez lehetetlen. Külön kell átkelniük, így is történik.

A gyermekket a boszorkány házban szerzett tapasztalataik megszabadították orális fixációjuktól, mikor átérnek a víz túlsó partjára, érettebbé válnak: immár képesek saját értelmükre és vállalkozó kedvükre hagyatkozva megoldani az élet során jelentkező nehézségeket.

güket. Mint önállóan gyermek, terhet jelentettek szüleik számára; visszatérésük után a boszorkány házban szerzett kincsekkel hozzájárulnak a család fenntartásához. Ezek a kincsek a gyermek frissen elnyert gondolkodás- és cselekvésbeli függetlenségét jelentik: új önállóságot, amely éppen az ellentéte annak a passzív függésnek, amely akkor jellemezte őket, amikor szüleik otthagyták őket az erdőben.

Ebben a történetben a nők – a mostoha és a boszorkány – képviselik az ellentétes erőket. Juliska szerepe a vizen való átkelésben megnyugtatja a gyermeket, hogy a nő nemcsak pusztítani, megmenteni is képes. Talán még ennél is fontosabb, hogy először Jancsi, később pedig Juliska menti meg mindkettőjüket valami bajtól: a gyermek ebből megérthetik, hogy minél idősebbek lesznek, annál inkább saját kortarsaikhoz kell fordulniuk segítségért és megértésért. Ez a figyelmeztetés egybeesik a mese legfontosabb tanulságával: óvakodnunk kell a regressziótól, és a lelki és szellemi lét magasabb szintjére kell felmőlnünk.

Jancsi és Juliska története azzal végződik, hogy hőseink visszatérnek otthonukba, ahonnan elindultak, de most megtalálják ott a boldogságot. E végkifejlet pszichológiai szempontból hiteles, mivel a kisgyermek, aki orális vagy ödipális problémáitól tűzve kalandozik a világban, nem remélheti, hogy otthonán kívül bárhol is boldog lehessen. Ahhoz, hogy fejlődése a megfelelő formában menjen végbe, ezekkel a problémákkal még akkor meg kell küzdenie, amikor még szüksége van szülei támogatására. A gyermek csak akkor érhet meg sikeresen serdülővé, ha sikerül jó kapcsolatokat kialakítania szüleikkel.

Ha már megküzdött ödipális nehézségeivel, legyőzte orális eredetű szorongásait, és szublimálta mindazon vágyait, amelyeket a való világban lehetetlen kielégíteni – ha megtanulta, hogy a vágy-fantáziák helyett értelmes cselekvésre van szükség –, a gyermek ismét boldogan élhet szüleiével. Ezt jelképezik a kincsek, amelyeket Jancsi és Juliska, miután hazahozták a boszorkány házból, megosztanak az apjukkal. A gyermek egy bizonyos életkor után már

nem várja el, hogy minden jó a szüleitől érkezésk, hanem saját maga is hozzájárul bizonyos mértékig önmaga és az egész család jó közérzetéhez.

A „Jancsi és Juliska” egy szegény favágó családjának hétköznapi gondoljaival kezdődik – nincs elég pénzük emiivalóra se –, és hasonlóan köznapin szinten fejeződik is be. Noha a mese szerint a gyermekek egy halom gyöngyöt és drágakövet hoztak haza, nem esik szó arról, hogy ezentul másként, fényűzőbben élnek volna. Ebből is kiderül, hogy az ékszerek csak jelképesek. „Ekkor minden gondnak-bajnak vége lett, és boldogan éltek, míg meg nem haltak. Itt a vége, fuss el véle!” Semmi nem változott meg a „Jancsi és Juliska” végére, csak a hősök belső magatartása; pontosabban: ami változott, azért változhatott, mert a hősök beállítottsága megváltozott. A gyermekek többé nem érzik magukat kitaszítottak, magukra hagyottak, nem érzik úgy, hogy elévedtek a sötét erdőben; a csodálatos mézeskalács házat sem keresik többé. De a boszorkány-nyal sem fognak többé találkozni, sem pedig rettegni tőle, hiszen már bebizonyosodott, hogy egyesült erővel túl tudnak járni az eszén, le tudják győzni. A szorgalom és az, hogy a legkevésbé ígértes anyagokat is fel tudja használni valamire (mint a mesében a csirkecsontban rejlő lehetőségek felismerése) – ezek az iskolás korú gyermek erényei; mindegyre képessé válik, ha sikeresen leküzdi ödipális problémáit.

A „Jancsi és Juliska”-n kívül is sok olyan mese van, amelyben két testvér segít egymásnak megmenekülni valamilyen veszélyből, és ahol a siker a közös erőfeszítés gyümölcse. Ezek a mesék arra nevelik a gyermekeket, hogy igyekezzék meghaladni a szüleitől való gyermeki függés állapotát, és erje el a fejlődés következő, magasabb szintjét, amikor egykorú társaival egymást támogatják. Hogy az élet feladatainak megoldásában együttműködjék a többi vele egykorú gyermekkel, ennek egy idő után át kell vennie a szülőktől való kizárólagos függés helyét. Az iskolás korú gyermek gyakran el sem hiszi, hogy szembe tud nézni a külvilággal szülei segítségével nélküli; ezért kapaszkodik beléjük a szükségességénél is jobban. Meg kell tanul-

nia bízni benne, hogy egy nap majd ő is képes lesz úrrá lenni a világban leselkedő veszélyeken – még akkor is, ha azok az ő saját féltelmei által elhízlott formában jelentkeznek –, és hogy minden egyes győzelem egyre jobban megerősíti.

A gyermek a létét fenyegető veszélyeket nem objektíven, hanem fantasztrikusan elhízlott formában, saját infantilis féltelmei tükrében látja: például egy gyermekező boszorkányban megtestesülve. A „Jancsi és Juliska” arra biztatja a gyermeket, hogy önállóan induljon felfedező útra, akár saját szorongó fantáziájának birtokában is; ezek a mesék megadják neki az ehhez szükséges önbizalmat, mert azt sugallják, hogy nemcsak azokkal a valódi veszél-mekkel tud megbirkózni, amelyekről a szülei beszéltek neki, hanem még azokkal az óriási mértékben elhízlott veszélyekkel is, amelyeket szorongó képzelete teremt.

Az a boszorkány, akit saját szorongó fantáziája teremtet, általánosan nyugtalanítja a gyermeket; de ha a boszorkányt be tudja lökni saját kemencéjébe, és meg tudja égetni, akkor a gyermek úgy ér-zhe, hogy megszabadult tőle. És ameddig a gyermekek himni fog-nak a boszorkányokban – márpedig mindig is hirtrek, és mindig is himni fognak, míg csak el nem érik azt az életkort, amikor már nem kell megfoghatatlan szorongásaikat emberi alakba öltöztetniük –, addig szükségük van rá, hogy olyan meséket halljanak, amelyekben a gyermekek saját leleményességük segítségével megszabadulnak képzeletük e gyötrő termékeitől. És ha ez sikerül nekik, e tapasztalattal valóságos kincset nyernek – akárcsak Jancsi és Juliska.